

LJUBLJANA, JUNIJ 2001

Vol. 9, št. 1: 27–33

FAVNA JAMSKIH HROŠČEV V JAMI ŠTANGOVČ (KISOVEC, OSREDNJA SLOVENIJA)

Andrej KAPLA

C. Hermana Debelaka 21, SI-1430 Hrastnik

Izvleček – V prispevku so podani rezultati triletnih raziskav jame Štangovc, ki so pokazale precejšno favnistično raznolikost hroščev v tej jami in tudi novo podvrsto *Anophthalmus ajdovskanus kaplai* Daffner, 2000.

KLJUČNE BESEDE: Coleoptera, favna, Slovenija

Abstract – FAUNA OF CAVE BEETLES FROM CAVE ŠTANGOVČ (KISOVEC, CENTRAL SLOVENIA)

In this article we present the results of three year research of the cave Štangovc that has shown great variability in its Coleopteran fauna, among them the new subspecies *Anophthalmus ajdovskanus kaplai* Daffner, 2000.

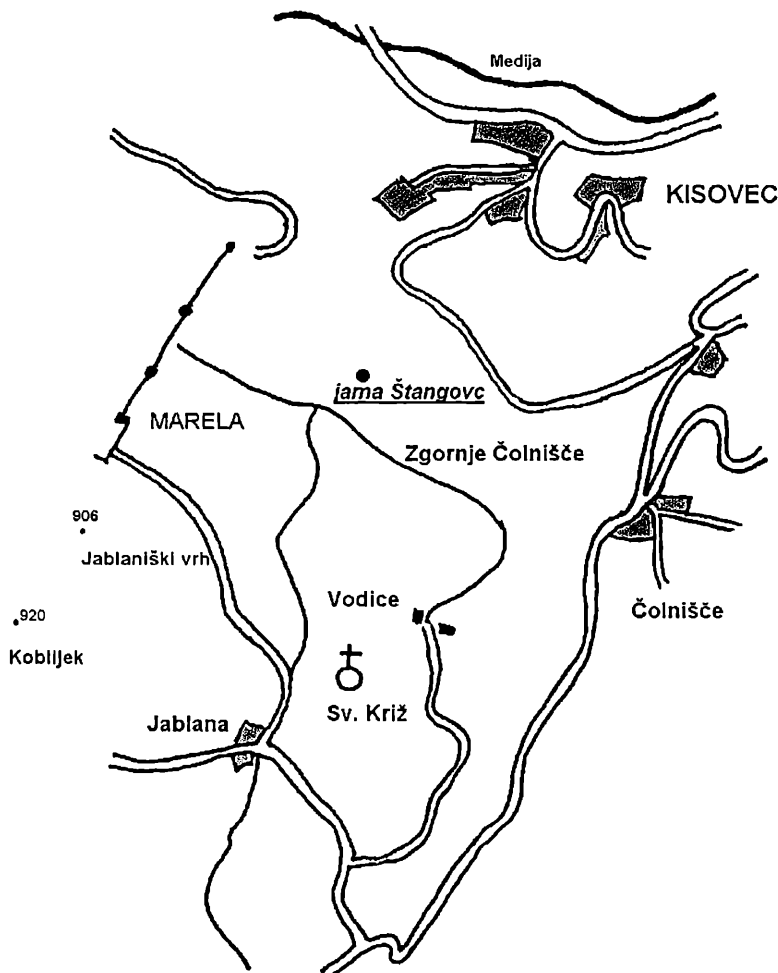
KEY WORDS: Coleoptera, fauna, Slovenia

Uvod

Območje, ki se razteza od Vač do Marele, je zelo bogato s kraškimi pojavi, med katere spadajo vrtače, kraška brezna in jame. Zaradi številnih, sicer težje dostopnih jam, se je v Zasavju kot dodatna dejavnost premogovniških jamskih reševalcev kaj kmalu razvilo jamarstvo. Obiski naravnih jam so jim bili prijetna sprememba in sprostitev, kar dokazujejo številna jamarska društva v preteklosti, ki so v 60. letih žal propadla, vendar je jamarski duh ostal. Tako so znane številne jame, pedvsem brezna s tega območja, ki pa so biološko slabo raziskane.

Številne podzemne jame, ki ležijo v bližini vasi, so sedaj divja odlagališča ali deponije kamenja z njiv, tako da je včasih obisk marsikaterega od teh kraških čudežev precej klavrn.

Moje biospeleološke raziskave so bolj natančno zajele največjo jamo tega območja, Štangovc, ki leži na severnem pobočju hriba Marela (Kisovec).

Slika 1: Zemljevid okolice Marele nad Kisovcem

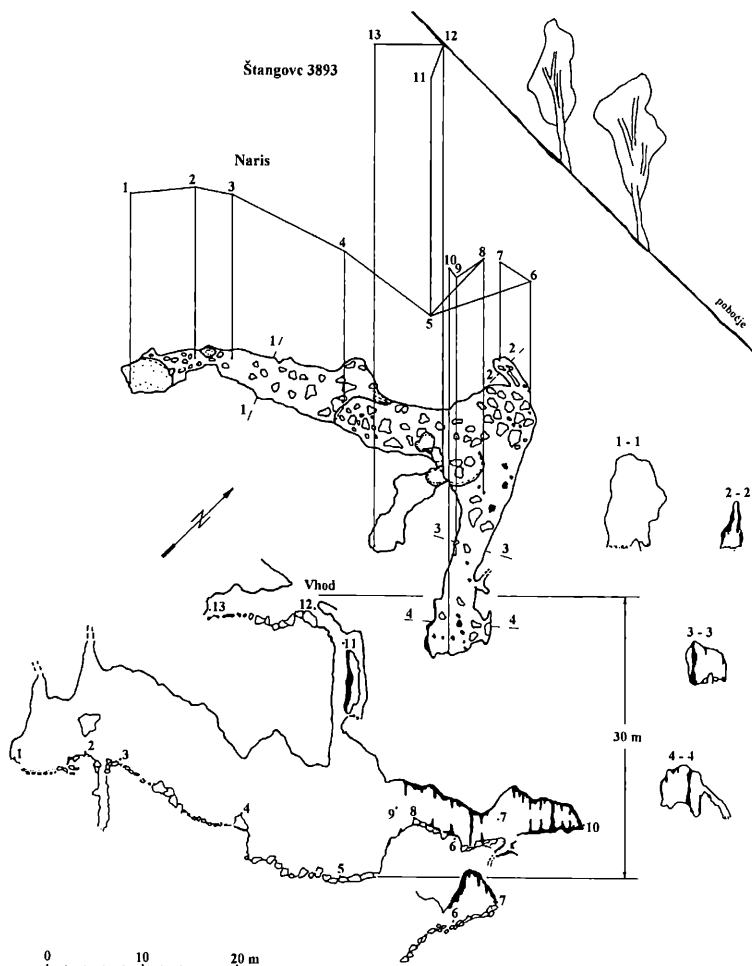
Opis jame Štangovc

Jama Štangovc (kat. št. 3893) se nahaja v severovzhodnem pobočju Velike skale nad Kisovcem (Marela); UTM: VM 91, na nadmorski višini 610 m.

Vhodni del predstavlja 11 m dolg rov, na dnu katerega je odprtina, ki vodi strmo do navpičnega brezna. Brezno je globoko 25,5 m, ki je proti vrhu ozko, proti dnu pa se razširi v večjo dvorno. Vzporedno s tem breznom poteka še eno, vendar le do globine 15 m. Najnižja točka je v globini 30,2 m točno pod vhodnim breznom, verjetno pa jama poteka še nižje skozi ozke razpoke, ki pa še niso raziskane. Celotna dolžina rogov je 99 m.

Geološko leži jama v dveh plasteh triasnega apnenca s številnimi razpokami, ki segajo globoko v notranjost celotnega masiva. Zgornja plast je precej groba, s peščenimi podori in prodrom po dnu, spodnja plast pa je v jugovzhodnem delu v celoti zasigana.

Jamo sem prvič obiskal 28. 4. 1997 v spremstvu Boštjana Pečnika, kasneje je za tehnične pripomočke skrbel Bogo Dokmanovič.

Slika 2: Načrt jame Štangovc (P. Habič, I. Kenda, F. Malenčkar, A. Vadnjal)

Metode lova

Za lov sem uporabljal zemeljske pasti s konzervirno tekočino in vabo, to je 9-odstotni alkoholni kis in sol, trohnečemu mesu sem se izognil. Pasti sem nastavil enakomerno po vsej jami, ne glede na geološke razlike in mikroklimo, kar se je izkazalo za smiselno. Material sem pobiral med vsakim obiskom.

Rezultati

Po treh letih raziskovanja jame Štangovc na Mareli sem ugotovil prisotnost osmih vrst jamskih hroščev, med njimi je bila tudi še neznana visoko specializirana rasa slepega jamskega brzca *Anopthalmus ajdovskanus kaplai* Daffner 2000. Njeno najdišče je najbližje prvotnemu najdišču tipične podvrste *Anopthalmus ajdovskanus ajdovskanus* Ganglbauer 1913, nova podvrsta pa je vezni člen med severozahodnimi rasami. Zanimiva je bila tudi najdba vrste *Anopthalmus schaumii* Schaum 1860, saj je precej oddaljena od prvotnega najdišča, kar kaže na njeno veliko prilagodljivost. Zanimivo je, da se nekatere vrste pojavljajo zelo po redko (po en primerek), spet druge pa v velikih množicah, na primer *Ceuthmonocharis robici staudacheri* Müller 1919 in *Antisphodrus schreibersi* Küster 1846. Ta dva mrhovinarja sta kazalca vsebnosti organskih odpadkov v jami, ki je tudi prezimovališče več vrst netopirjev, njihovi iztrebki in kadavri pa so hrana številnim žuželkam.

Legenda: M – samec, F – samica

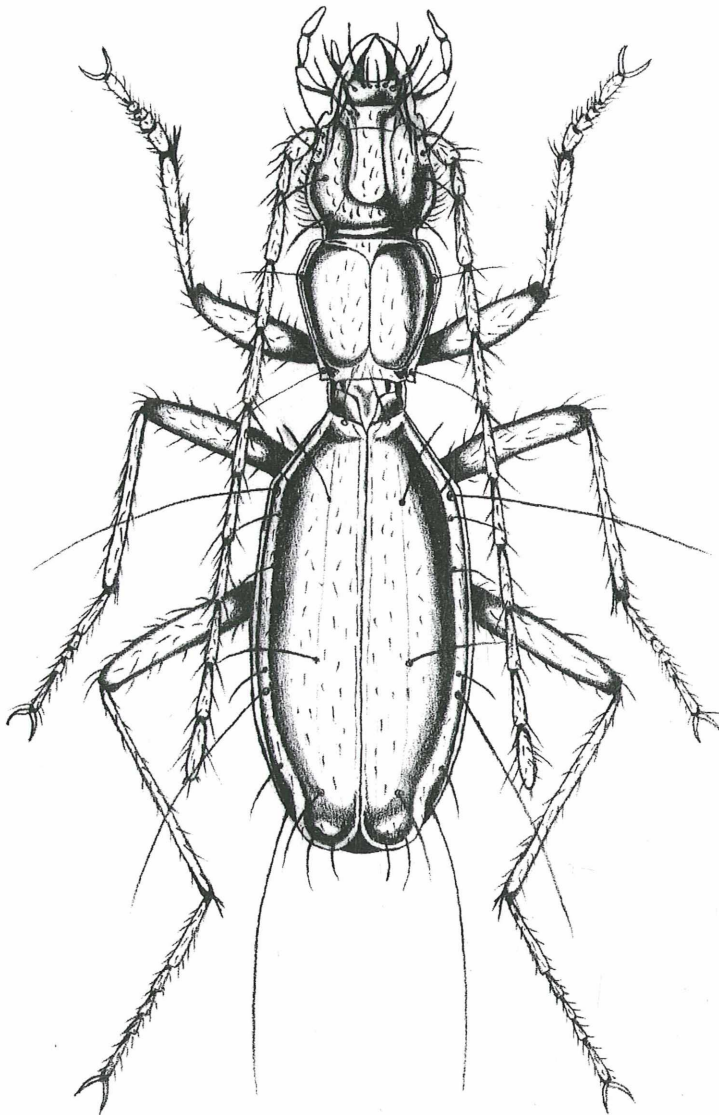
Anopthalmus ajdovskanus kaplai Daffner 2000

Od	Do	Število	Po spolu
28.04.1997	01.05.1997	1	1F
01.05.1997	07.06.1997	4	1M, 3F
30.07.1997	10.08.1997	11	2M, 9F
10.08.1997	27.10.1997	10	
27.10.1997	22.02.1998	7	4M, 3F
22.02.1998	22.08.1998	16	3M, 13F
22.08.1998	20.03.1999	14	5M, 9F
20.03.1999	14.11.1999	6	3M, 3F
14.11.1999	04.03.2000	6	

To novo raso sem prvič ulovil na past 1. 5. 1997, komaj štiri dni po tem, ko sem past nastavil. Od tipičnega *Anopthalmus ajdovskanus ajdovskanus* Ganglbauer 1913 se razlikuje po širšem kopulacijskem aparatu in precej daljših tipalkah. Od drugih ras

se razlikuje tudi z etološkega stališča; brez težav ga je mogoče loviti na pasti, pa tudi ni preveč izbirčen za mikroklimo. Živi po vsej jami, še zlasti v zgornjem delu na ilovnati podlagi. Splošno je znano, da je vrsta *ajdovskanus* redka in maloštevilna, v jami Štangovc pa se pojavlja v večjem številu vse leto.

Štangovc je do sedaj edino nahajališče te rase.

Slika 3: *Anophthalmus ajdovskanus kaplai* Dafner 2000 (narisal A. Kapla).

***Anophthalmus schaumii schaumii* Schaum 1860**

Prvotno najdišče vrste je 15 km zračne črte oddaljena jama Dolga cerkev pri Moravčah. Hribovje od Moravč do Kisovca je geološko precej enotno (triasni apnenec), zato je ta nizko specializirana rasa lahko naselila tako obširno območje. Živi predvsem pod kamni v okolici Štangovca, kjer se v pomladnih in jesenskih mesecih pojavlja v večjem številu, vendar je bilo nekaj osebkov ujetih tudi v jami točno pod vhodnim breznom, pod kamni in razpadlo organsko snovjo.

Datum	Število	Po spolu
30.07.1997	1	1M
22.02.1998	1	1F
04.03.2000	4	2M, 2F

***Antisphodrus schreibersi schreibersi* Küster 1846**

Ta vrsta se v jami pojavlja v zelo velikem številu, tako da je nisem štel natančno po posameznih osebkih. Približna ocena ob vsakem obisku je okrog 50 osebkov na vseh pasteh.

***Leptinus testaceus* Müller 1817**

27. 10. 1997 sem ujel le en primerek te vrste, ki je v jamo verjetno prišel v kožuho kakega glodalca, na primer polha (*Glis glis* Linné 1766), ki sicer prezimuje v jami.

***Choleva cisteloides* Frölich 1799**

27. 10. 1997 sem v jami ujel tri primerke tega mrharja, in sicer dva samca in eno samico, ki so se gibali v okolici kadavra velikega podkovnjaka (*Rhinolophus ferrumequinum* Schreier 1774); edini podatek za Štangovc.

***Bryaxis argus* Kraatz 1863**

En primerek te vrste je bil ulovljen 10. 8. 1997, in sicer na past pod vhodnim breznom.

***Ceuthmocharis robici staudacheri* J. Müller 1919**

Ta vrsta slepega mrharja se v jami pojavlja v tako velikem številu, da je sploh ni mogoče šteti. Množično se pojavlja vse leto, še zlasti v dneh po močnejšem deževju. V velikih množicah se zbirajo po kadavrih netopirjev in njihovih iztrebkih.

***Troglorrhynchus anophthalmus* Schmidt 1854**

Domnevam, da gre za to vrsto, saj problematika slepih rilčkarjev v Sloveniji še ni rešena. Ob drugem obisku jame 1. 5. 1997 sem našel en primerek tega slepega rilčkarja, a to je tudi edini podatek za to jamo.

Vse podatke je zbral avtor.

Sklep

Triletne biospeleološke raziskave jame Štangovc na Mareli so pokazale prisotnost osmih vrst jamskih hroščev, med njimi tudi novo raso visoko specializiranega slepega jamskega brzca:

- *Anophthalmus ajdovskanus kaplai* Daffner 2000,
- *Anophthalmus schaumii schaumii* Schaum 1860,
- *Antisphodrus schreibersi schreibersi* Küster 1846,
- *Leptinus testaceus* Müller 1817,
- *Choleva cisteloides* Frölich 1799,
- *Bryaxis argus* Kraatz 1863,
- *Ceuthmonocharis robici staudacheri* J. Müller 1919,
- *Troglorrhynchus anophthalmus* Schmidt 1854.

Zahvala

Zahvaljujem se gospodu Jožetu Broderju, ki mi je pomagal pri določevanju in me vpeljal v poznavanje jamskih hroščev. Zahvaljujem se tudi gospodu Hermannu Daffnerju (Eching, Nemčija), ki je opisal in poimenoval novo raso *Anophthalmus ajdovskanus kaplai*. Zahvala gre tudi gospodu Jiřiju Vavri in Savu Brelihu.

Literatura

- Daffner H.**, 2000: *Anophthalmus ajdovskanus kaplai* subsp. n. aus Slowenien. *Acta entomologica slovenica*, 8 (1): 27-34.
- Markov Štangovc**, 1973: Inštitut za raziskavo krasa SAZU, Postojna.
- Reitter E.**, 1908: *Fauna Germanica – Käfer*, Band 2: 231-232.
- Pretner E.**, 1968: *Catalogus faunae Jugoslaviae – Bathysciinae* III./6: 27.

Prejeto / Received: 22. 11. 2000